

Prvá pomoc Slovensku:

priebežná správa o sociálnej pomoci pracujúcim a rodinám

máj 2020

Štefan Domonkos

Lucia Fašungová

Branislav Hábel

Ján Komadel

Marcela Veselková

Pod'akovanie

Tím Inštitútu sociálnej politiky MPSVaR SR ďakuje Ústrediu práce, sociálnych vecí a rodiny, jednotlivým úradom práce, Sociálnej poisťovni, ako aj Infostatu za poskytnutie údajov nevyhnutných na spracovanie tohto komentára.

Zhrnutie¹

Koncom marca 2020 schválila vláda SR opatrenia zamerané na zmiernenie ekonomických dopadov pandémie COVID-19. Najprv boli schválené nové typy sociálnych dávok v podobe pandemického nemocenského a ošetrovného, následne vláda predstavila aj opatrenia priamej pomoci na udržanie pracovných miest v rámci tzv. „Prvej pomoci“ zamestnancom, podnikateľom a samostatne zárobkovo činným osobám (SZČO).

Podľa dát dostupných k 28. máju 2020 prijali úrady práce, sociálnych vecí a rodiny od zamestnávateľov a SZČO dotknutých mimoriadnou situáciou viac ako 91 400 žiadostí za marec a apríl 2020 o pomoc v celkovej výške približne 153,6 milióna eur. Uvedenou sumou sa celkovo podporí vyše 423 tisíc pracovných miest.² K 28. máju 2020 bolo cez „Prvú pomoc“ za marec 2020 podporených takmer 321 tisíc zamestnancov a SZČO u približne 72 tisíc žiadateľov. Celková uhradená suma za marec 2020 predstavuje viac ako 72,4 milióna eur. Nábeh vyplácania pomoci za apríl 2020, ktorú je možné žiadať od 16. mája, je výrazne rýchlejší. Najintenzívnejšie využívali nástroje „Prvej pomoci“ veľké podniky a mikropodniky a SZČO. Z odvetvového pohľadu pomoc prúdila najmä do priemyselnej výroby, veľkoobchodu a maloobchodu a ubytovacích a stravovacích služieb. Ubytovacie a stravovacie služby využívali v najvyššej miere pomoc pre zatvorené prevádzky. Spomedzi opatrení dosiahlo najvyššie čerpanie opatrenie 3B s odstupňovaným paušálnym príspevkom na zamestnancov.

Súčasťou podporného balíka realizovaného Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (MPSVaR SR) je aj odklad a odpustenie odvodov. Podľa dát dostupných k 21. máju 2020 dosiahla celková suma odložených odvodov za marec 18,4 milióna eur, zatiaľ čo suma odvodov odpustených za apríl bola 57,4 milióna eur. Túto pomoc využívali subjekty súkromného aj verejného sektora.

Nad rámec „Prvej pomoci“ bolo súčasťou podporného programu aj prispôsobenie systému sociálneho zabezpečenia novej situácii v podobe vytvorenia tzv. pandemických dávok. Za marec 2020 bola dávka „pandemické ošetrovné“ vyplatená 62 tisíc rodičom detí do veku 10 rokov a dávka „pandemické nemocenské“ takmer 20 tisíc zamestnancom resp. SZČO.

Údaje navyše naznačujú, že pomoc sa kumulovala u niektorých zamestnávateľov. Okolo 29 % poberateľov „pandemického ošetrovného“ a 22 % „pandemického nemocenského“ pracovalo u zamestnávateľov podporených prostredníctvom tzv. „Prvej pomoci“³.

Prepuknutie pandémie a protipandemické opatrenia mali výrazný vplyv na pohyb na pracovnom trhu. Medziročný nárast počtu žiadostí o zaradenie do evidencie uchádzačov o zamestnanie (UoZ) so skončením posledného pracovného pomeru od vyhlásenia núdzového stavu 16. marca po koniec mesiaca takmer osemnásobne vzrástol (z 3,2 tisíc v roku 2019 na 25,5 tisíc v roku 2020). Prepúšťanie sa dotýkalo najmä povolání v sektoroch s núteným zatvorením prevádzky. Zároveň sme pozorovali nárast flexibilných foriem skončenia zamestnania (dohodou, v skúšobnej dobe), čo poukazuje na snahu zamestnávateľov znižovať náklady prepúšťania.

¹ Ak nie je inak uvedené, dáta o „Prvej pomoci“ vychádzajú z informácií aktualizovaných k 28. máju 2020. Údaje o ostatných formách pomoci sú aktuálne ku konkrétnym dňom v máji 2020 uvedeným v texte. Vzhľadom na dynamický vývoj situácie aj na konci mája 2020 je pravdepodobná mierna zmena v niektorých vykazovaných sumách. Finálne údaje o jednotlivých formách pomoci očakávame až v priebehu tretieho kvartálu roka 2020.

² Vzhľadom na postupné spracovanie ďalších žiadostí možno očakávať aj postupný nárast uvedených indikátorov.

³ Stav k 25. máju 2020.

Úvod

K 16. marcu 2020 vyhlásila vláda SR núdzový stav pre šírenie ochorenia Covid-19 a postupne prijímala opatrenia na zabránenie šírenia tejto choroby. S cieľom zmierniť dopady pandémie a protipandemických opatrení pripravila vláda hneď niekoľko balíkov pomoci. Dňa 25. marca 2020 vláda schválila **prvú sociálnu pomoc** vo forme tzv. „**pandemických dávok**“ určených rodičom detí a osobám v povinnej karanténe. O šesť dní neskôr, dňa 31. marca 2020, schválila aj tzv. „**Prvú pomoc**“ **zamestnancom, podnikateľom a SZČO**, ktorá pozostáva z viacerých opatrení založených na priamej finančnej podpore pracovných miest a podnikania spolufinancovaných z Európskeho sociálneho fondu.

Komentár poskytuje pohľad na aktuálny stav pomoci na udržanie zamestnanosti a ekonomickej aktivity na Slovensku organizovanej pod taktovkou MPSVaR SR po dvoch mesiacoch od jej oznámenia. Venujeme sa projektom „Prvej pomoci“ a „pandemickému ošetrovnému“ a „pandemickému nemocenskému“ ako špecifickým dávkam sociálneho poistenia prispôbeným životným situáciám vyskytujúcim sa počas pandémie. Pri analýze týchto opatrení sme sa zamerali na mesiac marec 2020, na ktorý sa už neprijímajú nové žiadosti o pomoc. Komentár zároveň poskytuje informácie aj o využití možnosti odkladu sociálnych odvodov za marec 2020 a ich odpustenie za apríl 2020, ktoré predstavujú nezanedbateľný stimul pre zamestnávateľov. V závere sa štúdia venuje vyhodnoteniu vývoja na trhu práce pomocou analýzy dostupných údajov o žiadateľoch o zaradenie do evidencie UoZ.

Projekt „Prvá pomoc“ zamestnancom, podnikateľom a živnostníkom

Vláda SR 31. marca 2020 schválila balík tzv. „Prvej pomoci“ zamestnancom, podnikateľom a živnostníkom pri znižovaní dopadov koronavírusu. Priama podpora zamestnávateľov a SZČO sa realizuje v rámci „Prvej pomoci“ cez šesť rôznych opatrení spolufinancovaných z Európskeho sociálneho fondu.

Tabuľka 1 poskytuje prehľad o základných parametroch jednotlivých opatrení v rámci „Prvej pomoci“. Opatrenia 1 a 3A poskytujú podporu mzdových výdavkov na zamestnancov, ktorým zamestnávateľ (oprávnený žiadateľ pomoci) nemôže pridelovať prácu z dôvodu prekážky na strane zamestnávateľa (§ 142 Zákonníka práce). Opatrenia 2 a 3B sa naopak odvíjajú od miery poklesu tržieb SZČO (opatrenie 2) alebo zamestnávateľa (opatrenie 3B). Zamestnávateľia, ktorí využili možnosť získať podporu na základe poklesu tržieb, mohli čerpať príspevok na každého zo svojich zamestnancov bez ohľadu na to, či im aktuálne pridelujú prácu. Opatrenia 4A a 4B poskytujú základnú finančnú pomoc tým osobám, ktoré vzhľadom na svoje špecifické postavenie nespĺňajú kľúčové podmienky nároku na pomoc cez opatrenia 1 až 3B. Ide napr. o SZČO, ktoré vzhľadom na svoje nízke príjmy neboli povinne sociálne poistené, alebo spoločnosti s ručením obmedzeným bez zamestnancov (tzv. jednoosobové s.r.o.).

Tabuľka 1 Prehľad opatrení projektu „Prvá pomoc“

Opatrenie	Zverejnenie	Oprávnený žiadateľ	Cieľová skupina	Podmienky opatrenia ^{a, d}	Výška príspevku ^d
1	06.04.2020	zamestnávateľ, SZČO (ak je zamestnávateľom)	zamestnanec	činnosť obmedzená úradným rozhodnutím ^b ; podpora poskytovaná zamestnávateľovi na zamestnanca na prekážke ^c	80 % priemerného zárobku zamestnanca (max. 1 100 €)
2	09.04.2020	SZČO	SZČO	pokles tržieb: podpora poskytovaná nemocensky a dôchodkovo povinne poistenej SZČO a SZČO čerpajúcej odvodové prázdniny s poklesom tržieb najmenej 20 % [10 %]	v rozsahu od 180 € [90 €] do 540 € [270 €] v závislosti od výšky poklesu tržieb

3A	17.04.2020	zamestnávateľ, SZČO (ak je zamestnávateľom)	zamestnanec	činnosť obmedzená z dôvodu ekonomického poklesu: podpora poskytovaná zamestnávateľovi na zamestnanca na prekážke ^c	najviac 80 % priemerného zárobku zamestnanca (max. 880 €)
3B	21.04.2020	zamestnávateľ, SZČO (ak je zamestnávateľom)	zamestnanec	podpora poskytovaná zamestnávateľom s poklesom tržieb najmenej 20 % [10 %]	v rozsahu od 180 € [90 €] do 540 € [270 €] na každého zamestnanca a v závislosti od výšky poklesu tržieb, max. do 80 % priemernej mzdy zamestnanca
4A	23.04.2020	SZČO	SZČO		paušálny príspevok 210 € [105 €]
4B	23.04.2020	jednoosobová s.r.o.	jediný spoločník a konateľ s.r.o.		paušálny príspevok 210 € [105 €]

Pozn.: Oprávnené obdobie pre uvedené opatrenia je od 13. marca 2020. ^aZ čerpania pomoci v rámci týchto opatrení sú vylúčené subjekty v sektore verejnej správy (vyčerpávajúci zoznam podmienok je zverejnený na internetovej stránke <https://www.pomahameludom.sk/>); ^bnapr. opatrenie Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky pri ohrození verejného zdravia č. OLP12595/2020 zo dňa 15.03.2020; ^cprekážka na strane zamestnávateľa v zmysle § 142 Zákonníka práce. ^dPodmienky pomoci osobitne platné pre marec 2020 sú uvedené v hranatých zátvorkách.

Tabuľka 2 poskytuje prehľad o hlavných ukazovateľoch čerpania z jednotlivých opatrení spadajúcich do projektu „Prvá pomoc“. Podľa dát aktuálnych ku dňu 28. mája 2020 bolo za marec 2020⁴ v rámci šiestich schém „Prvej pomoci“ poskytnutých 72 414 434 eur na podporu 320 854 zamestnancov a SZČO. Väčšina finančnej pomoci časovo súvisiaca s marcom 2020 bola poskytnutá v opatreniach 3A a 3B, ktoré boli zamerané na pomoc tým zamestnávateľom, ktorých sa dotkli ekonomické následky pandémie, aj keď nemali povinnosť dočasne zavrieť svoju prevádzku. Ide napr. o podniky s výrazným poklesom odbytu alebo prerušenou dodávkou surovín a komponentov využívaných vo vlastnej výrobe. Bezmála 63 % pomoci za marec 2020 bolo vyplatených cez opatrenia 3A a 3B. Najviac, až 48 % z celkového počtu podporených pracovných miest a SZČO, dostalo pomoc cez opatrenie 3B. V rámci tejto schémy mohli firmy čerpať pomoc za marec 2020 od 90 eur do 270 eur na každého zamestnanca v závislosti od poklesu tržieb oproti referenčnému obdobiu⁵. Priemerná výška príspevku na zamestnanca z opatrenia 3B predstavovala približne 188 eur. V prípade SZČO, ktoré využili obdobné opatrenie s diskretnou škálou pomoci (pozri opatrenie 2 v Tabuľke 1) bola priemerná vyplatená suma 251 eur. V prípade opatrení 1 a 3A, ktoré umožňujú čerpať pomoc na pokrytie mzdových nákladov na zamestnancov, ktorí sú dočasne na prekážke (tzv. *kurzarbeit*), presiahla priemerná pomoc na zamestnanca 277 eur.⁶

⁴ Podané žiadosti za marec 2020 dobiehajú, preto ešte možno očakávať nárast (resp. zmenu) v uvedených indikátoroch.

⁵ Referenčné obdobie je štandardne rovnaký mesiac roku 2019 (marec 2020 sa porovnáva s marcom 2019). V prípade tých organizácií, ktoré vykonávali svoju činnosť celý rok 2019, sa alternatívne pripúšťa aj porovnanie s priemernými mesačnými tržbami za rok 2019. V prípade tých organizácií, ktoré nevykonávali svoju činnosť v rovnakom mesiaci roka 2019 je referenčným obdobím február 2020.

⁶ V prípade opatrenia 1 dosiahla priemerná podpora pracovného miesta 284 eur, čo bola najvyššia priemerná podpora spomedzi opatrení „Prvej pomoci“. U opatrenia 3A bola úroveň priemernej podpory na jedno pracovné miesto takmer 269,5 eur.

Tabuľka 2 Čerpanie finančných príspevkov za marec 2020 z projektu „Prvá pomoc“, stav k 28.05.2020^a

Opatrenie	Počet podporených subjektov	Počet zamestnancov/SZČO	Finančný príspevok	Žiadaná suma
1	12 587	58 412	16 590 473,18 €	18 493 306,15 €
2	37 016 ^b	37 016	9 289 819,34 €	9 887 468,76 €
3A	2 162	61 241	16 501 601,03 €	18 272 384,17 €
3B	10 104	154 262	28 989 965,37 €	34 578 455,71 €
4A	9 230 ^b	9 230	969 810,00 €	1 112 865,00 €
4B	693 ^b	693	72 765,00 €	105 315,00 €
Spolu	71 813	320 854	72 414 433,92 €	82 449 794,79 €

Zdroj: Informačný systém služieb zamestnanosti, ÚPSVaR. Pozn.:^aÚdaje z Informačného systému služieb zamestnanosti predstavujú predbežné údaje, ktoré sa môžu spätne korigovať, napríklad preradením podporených subjektov v rámci opatrení;^bÚdaje predstavujú počet podporených SZČO. Vzhľadom na charakter opatrení 2 a 4, ISP v prípade týchto opatrení predpokladá nevyhnutnú ekvivalenciu počtu podporených subjektov a počtu podporených SZČO (stípeť 3).

Box 1 Kumulatívne údaje za marec a apríl 2020

Z priebežne aktualizovaných dát vyplýva, že k 28. máju 2020 bolo vyplatených **143 603 388 eur**. Celková odhadovaná žiadaná suma za obe mesiace predstavovala k rovnakému dátumu 153 640 439 eur na 423 009 pracovných miest (zamestnanci a SZČO). Odhadovaný počet žiadostí dosiahol 91 435.

Tabuľka 1 v Dátovej prílohe, vychádzajúca z dát spracovaných do 26. mája 2020, poskytuje detailnejší pohľad na využitie jednotlivých opatrení pomoci podľa veľkosti organizácií na základe počtu zamestnancov. Z hľadiska počtu podporených zamestnancov, ako aj celkovej uhradenej sumy podpory dominujú veľké podniky (39 %) nasledované mikropodnikmi vrátane SZČO bez zamestnancov (28 %). Malé a stredné podniky spoločne získali približne tretinu celkovej pomoci.

Zatiaľ čo veľké podniky využívajú prevažne pomoc pri ekonomickom poklese (opatrenia 3A a 3B predstavujú viac ako 90 % celkovej uhradenej sumy pre túto kategóriu podnikov), viac ako štvrtina pomoci pre mikropodniky je poskytovaná v súvislosti s obmedzením činnosti úradným rozhodnutím (opatrenie 1). Obmedzenia činnosti na základe úradného rozhodnutia ešte silnejšie zasiahli malé a stredné podniky, pri ktorých opatrenie 1 predstavuje 44 % (malé), resp. 29,7 % (stredné) celkovej uhradenej sumy pre danú kategóriu podnikov.

Tabuľka 2 v Dátovej prílohe obsahuje údaje o čerpaní pomoci podľa hospodárskych odvetví (sekcii NACE). Podľa údajov k 26. máju 2020, opatrenia z balíka „Prvej pomoci“ najviac využívajú podniky priemyselnej výroby (38,5 % celkovej uhradenej sumy), nasledované odvetviami „veľkoobchod a maloobchod“ (takmer 20 %), „ubytovacie a stravovacie služby“ (9 %), stavebníctvo (6 %) a „doprava a skladovanie“ (5 %). Tieto sektory sú najväčšími žiadateľmi aj podľa počtu podporených zamestnancov, resp. SZČO.

V dostupných údajoch možno identifikovať aj miernu variáciu medzi jednotlivými odvetviami vo výške priemernej finančnej podpory na zamestnanca/SZČO. Spomedzi vyššie spomenutých odvetví bola priemerná úroveň podpory na jedno pracovné miesto najvyššia v ubytovacích a stravovacích službách (takmer 260 eur) a najnižšia v doprave a skladovaní (približne 189 eur). Tento jav odráža tak priemerné mzdy v danom odvetví, ako aj mieru prepadu tržieb a rozhodnutia firiem o konkrétnej forme pomoci, ktorú využijú.

Pri priemyselnej výrobe dominuje pomoc pri ekonomickom poklese (opatrenia 3A a 3B predstavujú 94 % celkovej uhradenej sumy pre túto kategóriu podnikov, pričom cez opatrenie 3B bolo čerpaných až vyše 50 % pomoci). Vo veľkoobchode a maloobchode je 44 % pomoci z dôvodu obmedzenia činnosti úradným rozhodnutím (opatrenie 1). Spomedzi odvetví však najviac využívali opatrenie 1 v ubytovacích a stravovacích službách, kde tento podiel predstavuje dokonca takmer dve tretiny celkovej uhradenej sumy. Zároveň tak

v prípade obchodu, ako aj ubytovacích a stravovacích služieb platí, že po očistení o podporu pre firmy zavreté na základe rozhodnutia Úradu verejného zdravotníctva bolo najviac využívaným opatrením opatrenie 3B.⁷

Box 2 Ako dlho trvá poskytnutie pomoci?

Vyhlásenie núdzového stavu v súvislosti s pandemiou COVID-19 postavilo slovenský verejný sektor, a zvlášť sieť úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, pred doposiaľ bezprecedentnú výzvu. Popri štandardnej agende úradov bolo nevyhnutné v čo možno najkratšom čase zabezpečiť vykonanie množstva úloh úzko súvisiacich s núdzovým stavom a dynamicky sa meniacou epidemiologickou situáciou. Medzi tieto úlohy patrilo aj zabezpečenie výplaty pomoci poskytovanej v rámci opatrení „Prvej pomoci“. Podľa dát dostupných k 25. máju 2020 trvá výplata pomoci približne 10 pracovných dní od momentu prijatia žiadosti po úhradu sumy⁸.

Tabuľka B1 Trvanie vybavenia žiadosti (od prijatia po úhradu) ^a

Opatrenie	Priemer		Medián	
	Kalendárne dni	Pracovné dni	Kalendárne dni	Pracovné dni
1	16,98	11,49	16	11
2	15,02	10,28	14	9
3A	14,01	9,61	12	9
3B	13,34	9,19	12	8
4A	16,37	10,89	17	11
4B	17,52	11,67	18	12
Spolu	15,30	10,42	15	10

Zdroj: ÚPSVaR. Pozn.: ^aPriemerná dĺžka procesu za žiadosti prijaté najneskôr 17. mája 2020. Prevažná väčšina týchto žiadostí vecne súvisí s marcom 2020; za moment prijatia žiadosti sa považuje jej zaregistrovanie v internom systéme ÚPSVaR.

Vyplácanie pomoci za marec bolo výrazne ovplyvnené tým, že s každým z prijímateľov museli úrady práce podpísať dohodu, na základe ktorej je možné uvedenú pomoc poskytnúť. Tí, ktorí si podali žiadosť za marec, a teda už majú podpísanú dohodu, dostanú finančnú pomoc za apríl na základe výkazu bez nutnosti podpisovania novej dohody. Pozitívny dopad tohto jednoduchšieho administratívneho procesu vidno aj na nábehu vyplácaných súm za apríl. Medzi 16. májom 2020, odkedy je možné žiadať a vyplácať príspevok za apríl, a 28. májom 2020 bola vyplatená suma vo výške takmer 71,2 milióna eur.

Tabuľka B2 Vybavenie žiadosti sa postupne zrýchľuje

Týždeň prijatia žiadosti	Priemer		Medián	
	Kalendárne dni	Pracovné dni	Kalendárne dni	Pracovné dni
06.04.-12.04.	20,37	12,83	18	12
13.04.-19.04.	16,19	11,60	15	11
20.04.-26.04.	16,68	11,27	16	11
27.04.-03.05.	15,45	10,03	16	10
04.05.-10.05.	12,16	8,50	11	8
11.05.-17.05.	9,00	6,96	9	7
06.04.-17.05.	15,30	10,42	15	10

Zdroj: ÚPSVaR. Pozn.: ^aPriemerná dĺžka procesu za žiadosti prijaté najneskôr 17. mája 2020. Prevažná väčšina týchto žiadostí vecne súvisí s marcom 2020; za moment prijatia žiadosti sa považuje jej zaregistrovanie v internom systéme ÚPSVaR.

⁷ V prípade veľkoobchodu a maloobchodu predstavuje podiel pomoci poskytnutej cez opatrenie 3B po odrátaní opatrenia 1 až 61,5 %. V prípade ubytovacích a stravovacích služieb je podiel opatrenia 3B 49,5 %.

⁸ S cieľom eliminovať možnú diskrepanciu medzi dátumom odoslania žiadosti o podporu žiadateľom a jej registráciou bola odhadovaná celková dĺžka procesu výplaty predĺžená o dva dni.

Pandemické ošetrovné

Prerušenie vyučovania v školách a školských zariadeniach od 16. marca 2020 do odvolania vytvorilo u pracujúcich potrebu zabezpečiť starostlivosť o deti. MPSVaR SR na túto situáciu zareagovalo zavedením dávky „pandemické ošetrovné“, na ktorú získali nárok nemocensky poistení rodičia, ktorí sa počas krízovej situácie (od 12. marca 2020) súvisiacej so šírením ochorenia Covid-19 osobne starali o dieťa, ktoré nedovršilo jedenásty rok, alebo do dovŕšenia šestnásteho roku veku, ak išlo o dieťa s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom⁹. Výška ošetrovného za deň je rovnako ako pri bežnom ošetrovnom 55 % denného vymeriavacieho základu určeného z najviac dvojnásobku priemernej mzdy spreď dvoch rokov (približne 70 % čistej mzdy).¹⁰

K 31.12.2019 evidovala Sociálna poisťovňa 1 770 467 zamestnancov a 191 667 SZČO¹¹. Minimálne jedno dieťa vo veku 0 až 10 rokov malo približne 22 % zamestnancov a 24 % SZČO, t.j. takmer 440 tisíc pracujúcich. Kým vo verejnom sektore pracovalo 19 % zamestnancov s deťmi do 10 rokov, v súkromnom sektore bol tento podiel vyšší (viac ako 23 % zamestnancov).

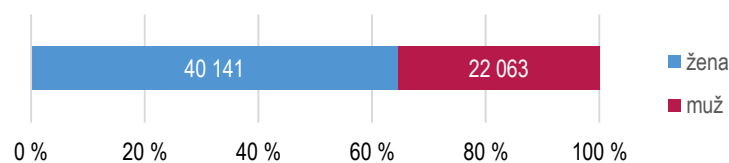
Tabuľka 3 Pracovná situácia zamestnancov

Kategória zamestnanca podľa dieťaťa	Sektor		Veľkosť podniku			Spolu
	verejný	súkromný	malý	stredný	veľký	
nárok na OČR (0-10 rokov)	73 008	319 012	159 653	85 434	146 933	392 020
ZŠ bez nároku na OČR (11-15 rokov)	51 380	170 714	89 202	51 212	81 680	222 094
SŠ (16-20 rokov)	44 926	141 800	72 593	43 327	70 806	186 726
bez detí (0-20 rokov)	253 908	876 557	425 510	269 375	435 580	1 130 465
Spolu	383 746	1 374 779	675 916	409 552	673 057	

Zdroj: Sociálna poisťovňa, Register fyzických osôb, vlastné prepočty. Pozn.: Na základe dostupných údajov nebolo možné identifikovať rodičovstvo u 7 % jednotlivcov. Do úvahy sa nebrali zamestnanci bez uvedeného IČO, ktorí predstavovali 0,7 % všetkých zamestnancov. Ak mal niekto poisťné vzťahy „zamestnanec“, aj „SZČO“, považovali sme za dominantný poisťný vzťah zamestnanie. Ak mal niekto viac ako jeden zamestnanecký poisťný vzťah, považovali sme za prevažujúcu činnosť pre účely analýzy ten poisťný vzťah, z ktorého mu plynul vyšší príjem.

V apríli 2020 vyplatila Sociálna poisťovňa 62 204 dávok „pandemické ošetrovné“¹². Väčšina dávok „pandemické ošetrovné“ bola vyplatená ženám, konkrétne 65 %. Muži predstavovali 35 % poberateľov dávky.

Graf 1 Počet vyplatených dávok "pandemické ošetrovné" v apríli 2020

Zdroj: Informačný systém Sociálnej poisťovne. Pozn.: Údaje sa vzťahujú na poisťné vzťahy.

⁹ Novela zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení prostredníctvom zákona číslo 63/2020 Z. z.

¹⁰ Viac podrobností na webovej stránke MPSVaR SR, „Ošetrovné a nemocenské.“ dostupnej na <https://www.employment.gov.sk/sk/koronavirus-pracovna-socialna-oblast/pracovna-oblast/osetrovne-nemocenske/>.

¹¹ Ide o jednotlivcov s nenulovými vymeriavacími základmi.

¹² Sociálna poisťovňa vypláca dávky s mesačným oneskorením vo vopred určených termínoch. Keďže dávka „pandemické ošetrovné“ predstavovala nový typ dávky, všetky dávky vyplatené v apríli možno považovať za dávky so vznikom nároku v marci. Zároveň je treba podotknúť, že Sociálna poisťovňa musela prednostne vyplácať bežné dávky (dôchodky, materské, a pod.). Počet nárokových „pandemických“ OČR preto mohol byť vyšší.

V apríli 2020 predstavovalo „pandemické ošetrovné“ približne 4/5 všetkých vyplatených dávok. Výrazný nárast je badateľný aj pri medziročnom porovnaní počtu vyplatených dávok a výdavkov na ne (Tabuľka 4). Oproti aprílu 2019 vzrástol počet vyplatených dávok ošetrovné o 412 %; výdavky vzrástli o 807 %.

Tabuľka 4 Vyplatené dávky „ošetrovné“

Štatistika	Mesiac	2019	2020	Nárast/pokles
Počet dávok	marec	25 297	24 854	-443 (-1,8 %)
	apríl	15 690	80 407	64 717 (412,5 %)
Výdavky	marec	2 725 362,70 €	3 003 815,50 €	278 452,80 € (10,2 %)
	apríl	1 704 749,80 €	15 462 513,04 €	13 757 763,24 € (807,0 %)

Zdroj: Informačný systém Syrius (týždenné údaje).

Poznámka: Vyplatené dávky predstavujú nárok za predchádzajúce mesiace. Nároky na ošetrovné za mesiac marec môžu byť vzhľadom na administratívny nápor a samotný proces vyplatené aj v ďalších mesiacoch. Štatistický údaj tak nereprezentuje všetky uplatnené nároky.

Pandemické nemocenské

Jedným z protipandemických opatrení bola povinná izolácia osôb s potvrdeným ochorením alebo s podozrením na ochorenie COVID-19. Nemocensky poisteným poistencom, ktorí boli lekárom uznaní za dočasne práceneschopného (DPN) z dôvodu nariadenia karanténneho opatrenia alebo izolácie, vzniká od prvého dňa nariadenej karantény alebo izolácie nárok na dávku pandemické nemocenské o výške 55 % denného vymeriavacieho základu (približne 70 % čistej mzdy)¹³.

Počas marca 2020 predstavoval počet novohlásených prípadov DPN z dôvodu „karanténne opatrenie“ takmer 40 000 (Tabuľka 5). Tento počet zahŕňa všetky druhy karanténnych opatrení (napríklad z dôvodu žltáčky). Keďže v marci predošlého roka bolo nahlásených len 10 prípadov, je možné predpokladať, že takmer všetky karantény sa týkali ochorenia COVID-19.

Tabuľka 5 Počet novohlásených prípadov DPN s dôvodom vzniku „karanténne opatrenie“

Rok	Január	Február	Marec	Apríl	Máj
2019	12	5	10	7	13
2020	6	43	39 413	6 451	2137

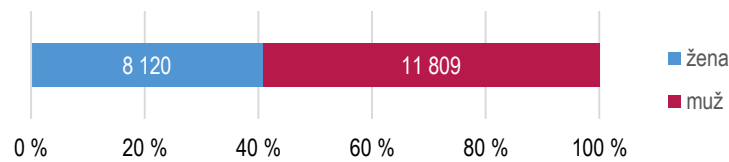
Zdroj: Sociálna poisťovňa.

Tak ako v prípade dávky ošetrovné, aj nemocenské dávky sa vyplácajú s mesačným oneskorením. V apríli 2020 vyplatila Sociálna poisťovňa 19 929 dávok „pandemické nemocenské“, čo predstavuje 10,5 % z celkového počtu vyplatených dávok ošetrovné. Väčšina dávok „pandemického ošetrovného“ bola vyplatená mužom (59 %). Ženy predstavovali 41 % poberateľov dávky.

¹³ Nárok na „pandemické nemocenské“ vznikol na základe novely zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. Pred účinnosťou novely patrila poistencovi dávka vo výške 25 % denného vymeriavacieho základu. Viac podrobností na webovej stránke MPSVaR SR, „Ošetrovné a nemocenské.“ dostupnej na <https://www.employment.gov.sk/sk/koronavirus-pracovna-socialna-oblast/pracovna-oblast/osetrovne-nemocenske/>.

Graf 2 Počet vyplatených dávok "pandemické nemocenské" v apríli 2020

Zdroj: Informačný systém Sociálnej poisťovne. Pozn.: Údaje sa vzťahujú na poisťné vzťahy, t.j. jedna osoba pracujúca u viacerých zamestnávateľov, môže čerpať viacero dávok.

Medziročne vzrástol počet vyplatených dávok o 35 % a vyplatená suma o 27 % (Tabuľka 6).

Tabuľka 6 Vyplatené dávky „nemocenské“

Štatistika	Mesiac	2019	2020	Nárast/pokles
Počet dávok	marec	154 834	143 256	-11 578 (-7,5 %)
	apríl	143 625	193 587	49 962 (34,8 %)
Výdavky	marec	39 278 114,75 €	43 000 851,38 €	3 722 736,63 € (9,5 %)
	apríl	40 582 739,83 €	51 420 984,73 €	10 838 244,90 € (26,7 %)

Zdroj: Informačný systém Syrius (týždenné údaje).

Poznámka: Vyplatené dávky predstavujú nárok za predchádzajúce mesiace. Nároky na nemocenské za mesiac marec môžu byť vzhľadom na administratívny nápor a samotný proces vyplatené aj v ďalších mesiacoch. Štatistický údaj tak nereprezentuje všetky uplatnené nároky.

Zaujímavosťou je, že kým dávky po očistení pandemického ošetrovného sú porovnateľné s minuloročným obdobím, vyplatené dávky po očistení pandemického nemocenského medziročne vzrástli (približne o 30 tisíc vyplatených dávok). Možným vysvetlením je využívanie inštitútu PN na zabezpečenie starostlivosti o deti nad 10 rokov alebo domácej izolácie osôb vykonávajúcich povolanie s vyšším rizikom nákazy COVID-19.

Odklad a odpustenie povinnosti zaplatiť odvody

Dôležitou súčasťou podpory udržania pracovných miest je aj odklad a odpustenie odvodových povinností zamestnávateľov a SZČO. MPSVaR SR pristúpilo k zmene zákona o sociálnom poistení s cieľom umožniť odklad odvodov zamestnávateľa a SZČO za marec 2020 a k odpusteniu týchto odvodov za apríl 2020¹⁴. Odklad a odpustenie odvodov na sociálne poistenie znižuje mzdové náklady na priemerného zamestnanca takmer o jednu pätinu.

Odklad splatnosti za marec 2020 do konca roka bol umožnený tým subjektom, ktoré vykázali za tento mesiac pokles tržieb aspoň o 40 %¹⁵. Odpustenie odvodov za apríl 2020 bol zameraný na podporu tých subjektov, ktoré mali v apríli 2020 aspoň jednu zo svojich prevádzok zatvorenú dlhšie ako 15 dní na základe rozhodnutia Úradu verejného zdravotníctva. Tabuľka 7 obsahuje základné štatistiky o využití odkladu a odpustenia odvodov na sociálne poistenie v delbe podľa charakteristiky subjektov. Túto formu podpory udržania pracovných miest mohli využiť aj subjekty zaradené do sektora verejnej správy.

¹⁴ Pre detailný popis pravidiel a podmienok odkladu a odpustenia odvodov, pozri zákon 68/2020 Z. z. a 95/2020 Z. z. ako aj nariadenie vlády 76/2020 Z. z. Vecný rámec tohto komentára sa obmedzuje na opatrenia v pôsobnosti MPSVaR SR, preto sa nevenujeme vyhodnoteniu prípadného odkladu, odpusteniu alebo iným zmenám v odvodoch na zdravotné poistenie.

¹⁵ Pôvodný termín splatnosti odvodov za marec určený na 31. júla 2020 bol neskôr posunutý na 31. decembra 2020.

Tabuľka 7 Odklad a odpustenie odvodov na sociálne poistenie: základné štatistiky ^a

Štatistika		Typ žiadateľa		Spolu
		SZČO	Zamestnávateľ	
Odklad (marec 2020)	Počet ^b	5 370	6 576	11 946
Odpustenie (apríl 2020)		15 798	20 473	36 271
Odklad (marec 2020)	Suma ^b	766 857,78 €	17 665 718,45 €	18 432 576,23 €
Odpustenie (apríl 2020)		2 283 294,67 €	55 163 118,79 €	57 446 413,46 €

Zdroj: Sociálna poisťovňa. Pozn.: ^aÚdaje sú aktuálne k 21. máju 2020; ^búdaje obsahujú aj subjekty spadajúce do sektora verejnej správy v zmysle metodiky ESA2010.

Situácia na pracovnom trhu

Nárast identifikovaných prípadov COVID-19 a následné protipandemické opatrenia vyvolali na pracovnom trhu výrazný pohyb. Na strane dopytu po práci malo pravdepodobne najväčší vplyv nútené zatvorenie prevádzok, ktoré mohlo motivovať zamestnávateľov znižovať náklady prostredníctvom prepúšťania. Na strane ponuky práce sa zasa dá očakávať, že strach z nákazy mohol motivovať časť zamestnancov ukončiť pracovný pomer¹⁶.

Prvým ukazovateľom vývoja na pracovnom trhu sú žiadosti o zaradenie do evidencie UoZ. Treba podotknúť, že nie všetci žiadatelia spĺňajú podmienky na zaradenie do evidencie (napríklad sú ešte stále zamestnancom alebo nemajú ukončenú živnosť). Osobu, ktorá podá žiadosť o zaradenie do evidencie, však možno považovať za osobu, ktorá si aktívne hľadá prácu.

Aby sme zachytili priamo dopad pandémie a protipandemických opatrení, pozreli sme sa len na žiadosti o zaradenie do evidencie, v ktorých žiadatelia uviedli dátum skončenia posledného pracovného pomeru od 16. marca.

Tabuľka 8 Dátum skončenia posledného pracovného pomeru žiadateľa o zaradenie do evidencie UoZ

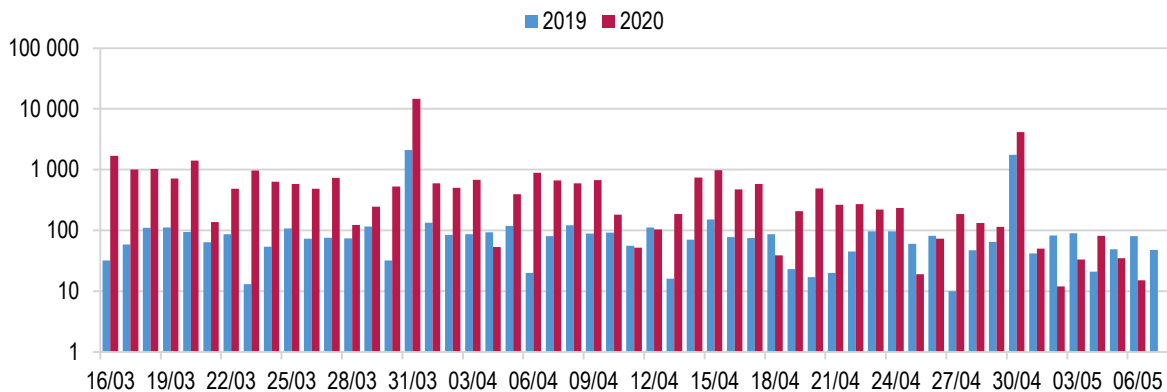
Obdobie	2019	2020	Nárast v %
16. až 31. marec	3 203	25 468	+695,1
apríl	3 874	14 740	+280,5

Zdroj: ÚPSVaR.

Prepúšťanie začalo ihneď po oznámení protipandemických opatrení. Medziročné porovnanie počtu žiadostí poukazuje na výrazný nárast o takmer 700 % z 3 203 žiadostí so skončením posledného zamestnania v období od 16. do 31. marca 2019 na 25 469 žiadostí v rovnakom období v roku 2020. V apríli 2020 sa rýchlosť prepúšťania oproti predošlému mesiacu spomalila, medziročne však stále išlo o takmer 300 percentný nárast.

¹⁶ Upozorňujeme, že nasledujúce závery nie je možné interpretovať ako priamy dopad opatrení na zamestnanosť. Nepoznáme totiž vývoj pracovného trhu v alternatívnej realite, v ktorej by sa žiadna pomoc zamestnávateľom a SZČO neposkytla (tzv. kontrafaktuálny scenár). Je realistické predpokladať, že počet prepustených by bol v tejto alternatívnej realite vyšší. Tejto téme sa plánujeme venovať v budúcich analýzach.

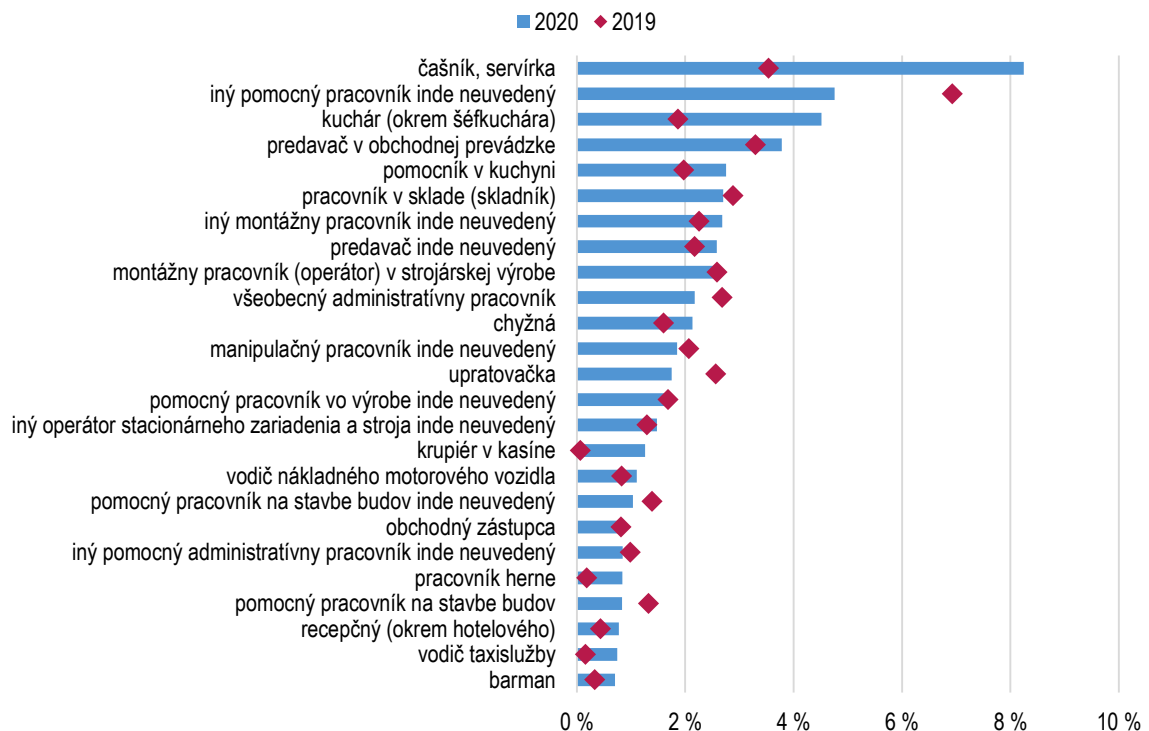
Graf 3 Načasovanie prepúšťania

Zdroj: ÚPSVaR. Pozn.: Na základe dátumu skončenia posledného pracovného pomeru v žiadosti o zaradenie do evidencie UoZ. Zvislá os hodnôt je vyjadrená v logaritmickej mierke.

Keďže výpovedná doba začína plynúť od prvého dňa kalendárneho mesiaca nasledujúceho po doručení výpovede, výpovede sa zvyknú kumulovať práve v posledný deň mesiaca. Toto načasovanie ostalo zachované aj počas pandémie. V posledný marcový deň ukončilo zamestnanie rekordných 14 714 pracujúcich. Pre porovnanie, v rovnaký deň predošlého roka šlo len o 2 101 pracujúcich. Výrazný nárast oproti predošlému roku však pozorujeme už počas prvého týždňa po nútenom zatvorení vybraných prevádzok.

Graf 4 Prvých 25 najprepúšťanejších povolání počas pandémie v období od 16. marca do 7. mája

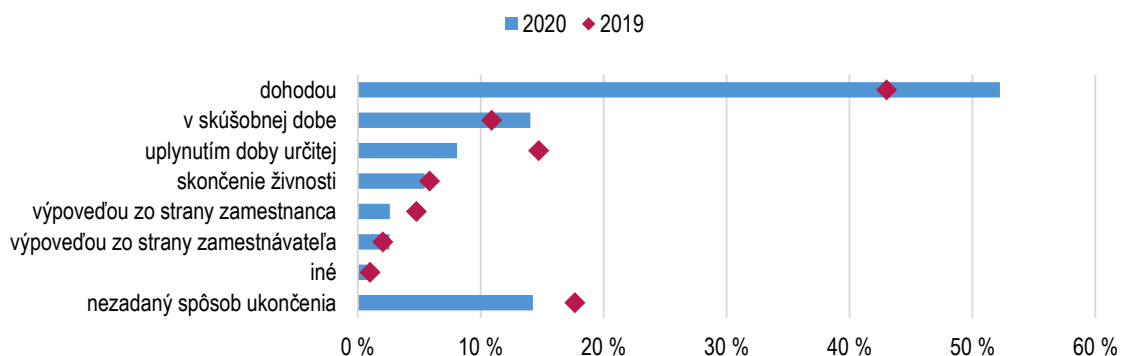
Zdroj: ÚPSVaR. Pozn.: Názov povolania na základe žiadosti o zaradenie do evidencie UoZ.

Prepúšťania boli kumulované v odvetviach najviac postihnutých protipandemickými opatreniami. Najčastejšie sa vyskytovalo povolanie „ččašníik, servírka“, ktoré predstavovalo 8,2 % všetkých žiadostí o zaradenie do evidencie. Pre porovnanie, v rovnakom období v roku 2019 išlo o druhé najčastejšie povolanie, ale predstavovalo len 3,5 % všetkých žiadostí. Výrazne narástol aj podiel kuchárov (z 1,9 % v roku 2019 na 4,5 % v roku 2020) alebo krupiériov v kasíne (z 0,1 % v roku 2019 na 1,3 % v roku 2020).

Národný inšpektorát práce zaznamenal otázky od zamestnancov pýtajúcich sa, či môže zamestnávateľ okamžite skončiť pracovný pomer z dôvodu znižovania stavov súvisiacich s preventívnymi opatreniami pred šírením ochorenia COVID-19¹⁷. Dôkazy na úrovni anekdoty o zamestnávateľoch, ktorí zamestnancov žiadali o podpísanie dohody o skončení pracovného pomeru s prísľubom opätovného zamestnania po odznení pandémie priniesol aj denník SME¹⁸. Takýto spôsob ukončenia umožňuje zamestnávateľom vyhnúť sa inštitútu výpovednej doby, a tým znižovať náklady prepúšťania.

Tento naratív podporujú aj údaje o spôsobe ukončenia zamestnania zo žiadostí o zaradení do evidencie UoZ. Oproti predošlému roku je pozorovateľný nárast flexibilných skončení pracovného pomeru, z ktorých pre zamestnávateľa nevyplývajú dodatočné náklady súvisiace s prepúšťaním.¹⁹ Ukončenie dohodou narástlo o 9 percentuálnych bodov zo 43 % v roku 2019 na 52 % v roku 2020. Zároveň o 3 percentuálne body z 11 % v roku 2019 na 14 % v roku 2020 narástol počet ukončení v skúšobnej dobe, počas ktorej dokáže zamestnávateľ ukončiť pracovný pomer bez udania dôvodu.

Graf 5 Spôsob ukončenia zamestnania v období od 16. marca do 7. mája

Zdroj: ÚPSVaR.

Zistenia z údajov o žiadostiach o zaradení do evidencie potvrdzujú aj údaje o evidovaných UoZ. Prvýkrát po 14 mesiacoch sme v apríli 2020 pozorovali vyšší prítok nových uchádzačov o zamestnanie do evidencie ako ich odtok. Konkrétne, v apríli 2020 bolo zaevidovaných 29 275 nových uchádzačov o zamestnanie, čo bol oproti predošlému mesiacu viac ako dvojnásobok. Naopak, odtok bol oproti predošlému mesiacu o polovicu nižší a klesol zo 14 204 v marci 2020 na 7 397 v apríli 2020. Toto spomalenie reflektuje rýchle ubúdanie pracovných miest. Podľa portálu Profesia po prepuknutí pandémie ubudol počet voľných pracovných miest

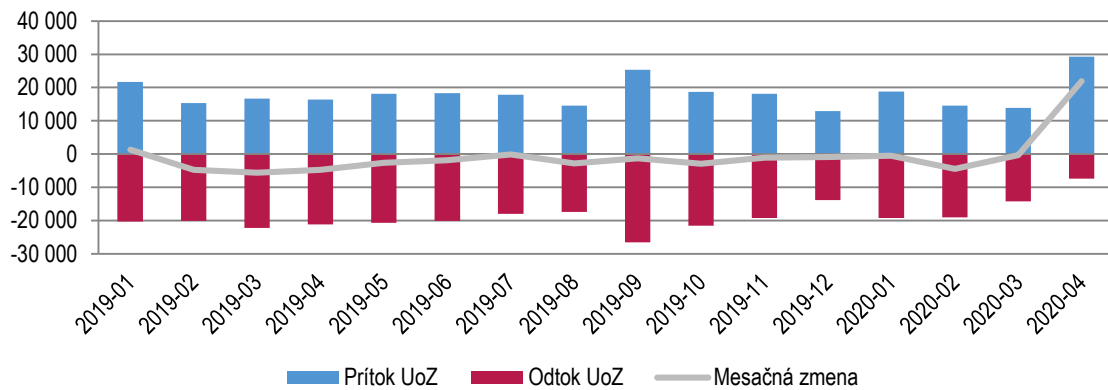
¹⁷ Národný inšpektorát práce, „Koronavírus a skončenie pracovného pomeru.“ dostupné na <https://www.ip.gov.sk/koronavirus-skoncenie-pracovneho-pomeru/#>.

¹⁸ SME (24. apríl 2020) „Pre pandémiu stratili prácu aj odstupné. Brániť sa dá, no šance sú malé.“ dostupné na <https://index.sme.sk/c/22390147/nutia-ich-podpisovat-vypovede-alebo-ist-na-pn-da-sa-voci-tomu-branit.html>.

¹⁹ V prípade skončenia pracovného pomeru dohodou z dôvodu zrušenia alebo premiestnenia zamestnávateľa alebo z dôvodu nadbytočnosti zamestnanca má zamestnanec nárok na vyplatenie odstupného vo výške podľa počtu rokov odpracovaných u zamestnávateľa.

najrýchlejšie v histórii zaznamenávania od roku 2005²⁰. V apríli 2020 dosiahla celková miera nezamestnanosti 7,43 %, čo predstavuje medziročný nárast o 1,38 percentuálneho bodu.

Graf 6 Prítok a odtok UoZ

Zdroj: ÚPSVaR. Pozn.: Mesačná zmena je vypočítaná ako "prítok mínus odtok UoZ".

V máji 2020 vláda SR schválila predĺženie nástroja „Prvá pomoc“, zároveň viaceré z nástrojov podpory budú k dispozícii obyvateľom aj v najbližších mesiacoch. Ich využitie je potrebné priebežne monitorovať a vyhodnocovať.

²⁰ Alexander Karšay (14.04.2020) "Koronavírus eliminoval veľkú časť voľných pracovných miest." dostupné na <https://www.nbs.sk/sk/blog/alexander-karsay/koronavirus-eliminovat-velku-cast-volnych-pracovnych-miest>.